

АНОТАЦІЯ

Нестеренко А.О. Адміністративно-правове забезпечення прав дітей в інформаційному середовищі. – Кваліфікаційна наукова робота на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» (галузь знань – 08 «Право»). – Національний університет «Львівська політехніка», Національний університет «Львівська політехніка», Львів, 2020.

Дисертація присвячена комплексному науковому дослідженню адміністративно-правового забезпечення прав дітей в інформаційному середовищі. Розглянуто сферу прав дитини як важливий соціальний інститут, що в умовах сьогодення піддається серйозним трансформаціям, пов'язаним з впливом інформаційних технологій, що призводить до появи нових викликів і загроз цим правам, а відповідно зумовлює потребу переосмислення механізму захисту прав дитини в інформаційному середовищі.

Звернуто увагу на те, що процес формування прав дітей в інформаційному середовищі фактично не відрізняється від загальних, універсальних процедур конструювання таких в інших галузях наукового знання та практичної діяльності. Констатовано, що незважаючи на відносну стійкість і консервативний характер прав дітей в інформаційному середовищі, вони підлягають періодичному перегляду, схильні до втрати ціннісного змісту або навпаки його збагачення. Категоріальний склад прав дітей в інформаційному середовищі, поданий у законодавстві не може бути незмінним. Час від часу вводяться нові категорії, виключаються застарілі, змінюється зміст або термінологічна назва, частина з них набуває статусу методологічних засобів, інша навпаки втрачає його.

На підставі комплексного аналізу адміністративно-правового забезпечення прав дітей в інформаційному середовищі в сучасних реаліях, запропоновано авторську концептуальну модель діяльності держави і

суспільства щодо вирішення проблеми забезпечення прав дитини в інформаційному середовищі на законодавчому, програмному, управлінському, виконавчому та просвітницькому рівнях.

Доведено, що сфера забезпечення прав дитини в інформаційному середовищі охоплює різні сфери суспільного життя (наприклад, інформаційну, економічну, культурну, соціальну), де крім правових регуляторів можуть використовуватися інші заходи, наприклад, йдеться про інформаційно-правові норми щодо прозорості діяльності органів публічного управління, право на соціально значущу інформацію, електронну міжвідомчу взаємодію, інтеграцію державних і недержавних інформаційних систем у зв'язку зі здійсненням публічного управління, використання інформаційних технологій і систем у механізмах прямого та зворотного зв'язку з громадянами й інститутами громадянського суспільства, обмеження провайдерів контенту, який містить інформацію заборонену статтею 20 закону України «Про охорону дитинства».

Наголошено на тому, що наростаюча неоднорідність інформаційного поля в інтерактивному сегменті, як наслідок можливості ретранслювати отриману інформацію в межах свого мікросоціуму та найближчого оточення, сприяє негативному впливу на дитину. Це обумовлює необхідність вироблення ефективних засобів забезпечення прав дитини в інформаційному просторі на предмет виявлення та припинення можливих зловживань щодо становлення та розвитку особистості.

Зауважено, що для держави як інституту публічної влади захист прав людини загалом та дитини, зокрема є однією з основних функцій. Проаналізовано діяльність державних органів та посадових осіб, які у рамках забезпечення цієї функції, вживають заходи, що забезпечують охорону прав дитини, які становлять систему правового регулювання суспільних відносин, що запобігають правопорушенням, а в разі вчинення встановлюють відповідальність за допущені правопорушення.

У контексті забезпечення прав дитини в інформаційному середовищі особливу увагу зосереджено на захисті суспільної моралі. Під адміністративно-

правовим захистом суспільної моралі у контексті забезпечення прав дитини в інформаційному середовищі запропоновано розуміти сукупність адміністративно-правових заходів, в тому числі примусового характеру, які застосовуються органами публічної влади щодо заборони пропагування культу насильства та жорстокості, розповсюдження порнографії та інформації, що зневажає людську гідність і завдає шкоди моральному благополуччю дитини, спрямованих на нейтралізацію і усунення загроз у цій сфері, юрисдикційну діяльність в інформаційному середовищі.

Вказано, що інститут адміністративно-правового захисту суспільної моралі в контексті забезпечення прав дитини в інформаційному середовищі має двояке розуміння. У широкому сенсі він включає всі елементи, в тому числі адміністративну відповідальність за правопорушення в цій сфері. У вузькому сенсі адміністративно-правовий захист суспільної моралі полягає в діяльності органів публічної влади щодо реалізації завдань держави, пов'язаних із забезпеченням умов належного морального стану всього суспільства і окремо громадян, в тому числі дітей, що здійснюється за допомогою заходів адміністративно-правового захисту різної спрямованості (поліцейської, адміністративної, соціальної, виховної, юрисдикційної, інформаційної).

Проаналізовано адміністративно-правовий механізм забезпечення прав дітей загалом та в інформаційному середовищі, зокрема. Визначено, що вказаний механізм включає такі напрями:

- заходи забезпечення прав дітей в інформаційному середовищі при здійсненні діяльності у галузі освіти та виховання, що реалізуються шляхом створення з ініціативи неповнолітніх громадських об'єднань (організацій) за місцем навчання; проведення дисциплінарного розслідування діяльності працівників закладів освіти, які порушують і обмежують права неповнолітніх учнів, проведення в позаурочний час зборів з питань захисту прав;

- забезпечення прав неповнолітніх на охорону здоров'я, яке здійснюється через надання дітям безкоштовної медичної допомоги та медичної діагностики, проведення лікувально-оздоровчої роботи, в тому числі диспансерного

спостереження, медичної реабілітації дітей-інвалідів та дітей, які страждають хронічними захворюваннями, санаторно-курортне лікування дітей, профілактичні заходи щодо позбавлення ігрової та Інтернет залежності;

– захист прав і законних інтересів неповнолітніх громадян у сфері професійної орієнтації, професійної підготовки та зайнятості. Такий вид передбачає заходи, пов'язані із забезпеченням професійної орієнтації, професійної підготовки дітей, які досягли 14-ти річного віку. У разі прийому на роботу дітей, які досягли 15-ти річного віку, їм гарантують винагороду за працю, охорону праці, скорочений робочий день, відпустку, а працівникам молодше 18-ти років надаються пільги при поєднанні роботи з навчанням, проведення щорічного обов'язкового медичного огляду тощо;

– захист прав дітей на відпочинок і оздоровлення, що реалізується через збереження та розвиток установ, діяльність яких спрямована на відпочинок і оздоровлення дітей;

– захист прав і законних інтересів дитини при формуванні соціальної інфраструктури для дітей, у тому числі інформаційної, що здійснюється за допомогою експертної оцінки і обліку нормативів будівництва об'єктів соціальної інфраструктури для дітей, використання цих об'єктів тільки за прямим призначенням;

– захист дитини від інформації, пропаганди та агітації, що завдають шкоду здоров'ю, моральному та духовному розвитку, що реалізується шляхом вжиття заходів, в тому числі захисту від національної, соціальної нетерпимості, від реклами алкогольної продукції та тютюнових виробів, від пропаганди соціальної, расової, національної та релігійної нерівності, від поширення друкованої продукції, аудіо та відеопродукції, що пропагує насильство та жорстокість, порнографію, наркоманію, токсикоманію, антигромадську поведінку тощо;

– захист прав дітей, які перебувають у важкій життєвій ситуації, яка здійснюється шляхом соціальної реабілітації, судового захисту прав, позасудових процедур з урахуванням забезпечення пріоритету особистого та

соціального благополуччя дитини, особливостей віку та соціального стану неповнолітнього.

Визначено, що термін «захист прав дитини в інформаційному середовищі» становить комплексну систему заходів, що застосовується для забезпечення вільної і належної реалізації суб'єктивних прав дитини, і включає судовий захист, законодавчі, економічні, організаційно-технічні та інші засоби і заходи, а також самозахист усіх громадянських прав дитини, зокрема й інформаційних.

Зроблено висновок, що зміна прав дітей в інформаційному середовищі може відбуватися так: 1) через збільшення їх обсягу, через розширення кола об'єктів, що відображаються цією категорією, одночасно супроводжується зменшенням її змісту, скороченням кількості ознак, що складають її визначення; 2) за допомогою зменшення їх обсягу, що збільшує їх зміст і викликає доповнення дефініцій новими ознаками. Зазначені два основні шляхи трансформації прав в інформаційному середовищі у межах формальної логіки є взаємопов'язаними та можуть періодично змінювати один одного або домінувати на певному етапі розвитку (наприклад, розвиток комп'ютерів; удосконалення інформаційно-телекомунікаційних технологій; дослідження теорії інформації).

Акцентовано, що характерними рисами інформаційного середовища та відносин, які там складаються, є підвищена актуальність, складність, невизначений стан суб'єктного складу, висока швидкість зміни і оновлення технологій обробки і передачі інформації, труднощі у фіксації юридичних фактів, неоднорідність предмета правового регулювання. Правове забезпечення прав дітей в інформаційному середовищі залежить від комплексу цільових установок і орієнтирів науки, які визначають теоретичні основи прогресивного впливу на інформаційну сферу. Формування прав дітей в інформаційному середовищі не може здійснюватися поза правових принципів, які доцільно розуміти як стандарти, що обумовлюють діяльність публічної влади стосовно прав дітей в інформаційному середовищі. Крім ціннісного орієнтиру принципи

формування прав дітей в інформаційному середовищі повинні застосовуватися при заповненні законодавчих прогалін, а також як допоміжний засіб при вдосконаленні законодавства та визначення напрямів розвитку.

Охарактеризовано стан забезпечення права дитини на безпеку та приватність у соціальних мережах. Проаналізовано медіапростір як сферу порушення прав дитини. Визначено потенційні загрози правам дитини в інформаційному середовищі. Окреслено напрями удосконалення адміністративно-правового забезпечення прав дітей в інформаційному середовищі в контексті міжнародних стандартів.

Ключові слова: права дитини, інформаційне середовище, принципи формування прав дитини, органи публічної влади, адміністративно-правове забезпечення, захист суспільної моралі, соціальні мережі, медіапростір, інформаційні технології, інформаційні загрози, міжнародні стандарти прав дитини.

SUMMARY

Nesterenko A. O. Administrative-legal securement of children's rights in the information environment. – Qualified scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in Law, specialty 081 «Law» (field of knowledge – 08 «Law»). – Lviv Polytechnic National University, Lviv Polytechnic National University, Lviv, 2020.

The dissertation is devoted to the complex scientific research of administrative and legal support of children's rights in the information environment. The sphere of children's rights is considered as an important social institution, which in today's conditions is undergoing serious transformations associated with the influence of information technology, which leads to new challenges and threats to these rights, and consequently necessitates rethinking the mechanism of protection of children's rights in the information environment.

Attention is drawn to the fact that the process of forming children's rights in the

information environment does not actually differ from the general, universal procedures for designing such in other areas of scientific knowledge and practice. It is stated that despite the relative stability and conservative nature of children's rights in the information environment, they are subject to periodic review, prone to loss of value or enrichment. The categorical composition of children's rights in the information environment, given in the legislation cannot be unchanged. From time to time new categories are introduced, obsolete ones are excluded, the meaning or terminological name is changed, some of them acquire the status of methodological tools, others on the contrary lose it.

Based on a comprehensive analysis of administrative and legal support of children's rights in the information environment in modern realities, the author's conceptual model of the state and society to address the problem of ensuring children's rights in the information environment at the legislative, program, management, executive and educational levels.

It is proved that the sphere of ensuring the rights of the child in the information environment covers various spheres of public life (for example, information, economic, cultural, social), where in addition to legal regulators other measures can be used, for example, information and legal norms on transparency of public administration, the right to socially significant information, electronic interdepartmental interaction, integration of state and non-state information systems in connection with public administration, use of information technologies and systems in mechanisms of direct and feedback with citizens and civil society institutions, restrictions by content providers, which contains information prohibited by Article 20 of the Law of Ukraine «On Child Protection».

It is emphasized that the growing heterogeneity of the information field in the interactive segment, as a consequence of the ability to retransmit the information within their micro-society and the immediate environment, contributes to the negative impact on the child. This necessitates the development of effective means of ensuring the rights of the child in the information space in order to identify and stop possible abuses in the formation and development of personality.

It is noted that for the state as an institution of public authority, the protection of human rights in general and the child in particular is one of the main functions. The activity of state bodies and officials is analyzed, which in the framework of this function, take measures to protect the rights of the child, which constitute a system of legal regulation of public relations, preventing offenses, and in case of commission establish liability for offenses.

In the context of ensuring the rights of the child in the information environment, special attention is paid to the protection of public morals. Under the administrative and legal protection of public morality in the context of ensuring the rights of the child in the information environment, it is proposed to understand a set of administrative and legal measures, including coercive, applied by public authorities to prohibit the promotion of violence and cruelty, dissemination of pornography and dignity and harms the moral well-being of the child, aimed at neutralizing and eliminating threats in this area, jurisdictional activities in the information environment.

It is indicated that the institute of administrative and legal protection of public morality in the context of ensuring the rights of the child in the information environment has a double understanding. In a broad sense, it includes all elements, including administrative liability for offenses in this area. In the narrow sense, the administrative and legal protection of public morality is the activities of public authorities to implement the tasks of the state related to ensuring the proper moral condition of society as a whole and individual citizens, including children, carried out through administrative and legal protection of various orientation (police, administrative, social, educational, jurisdictional, informational).

The administrative and legal mechanism of ensuring children's rights in general and in the information environment in particular is analyzed. It is determined that this mechanism includes the following areas:

- measures to ensure the rights of children in the information environment in the implementation of activities in the field of education and upbringing, which are implemented through the creation on the initiative of minors of public associations

(organizations) at the place of study; conducting a disciplinary investigation into the activities of employees of educational institutions that violate and restrict the rights of minor students, holding extracurricular meetings on the protection of rights;

- ensuring the rights of minors to health care, which is carried out through the provision of free medical care and medical diagnostics, medical and health work, including dispensary observation, medical rehabilitation of children with disabilities and children suffering from chronic diseases, sanatorium treatment of children, preventive measures to get rid of gambling and Internet addiction;

- protection of the rights and legitimate interests of minors in the field of vocational guidance, training and employment. This type provides measures related to the provision of vocational guidance, vocational training of children who have reached 14 years of age. In the case of hiring children who have reached the age of 15, they are guaranteed remuneration for work, labor protection, reduced working hours, leave, and employees under the age of 18 are provided with benefits in combination with work and study, annual compulsory medical examination, etc.;

- protection of children's rights to rest and rehabilitation, which is realized through the preservation and development of institutions whose activities are aimed at recreation and rehabilitation of children;

- protection of the rights and legitimate interests of the child in the formation of social infrastructure for children, including information, carried out through expert assessment and accounting standards for construction of social infrastructure for children, the use of these facilities only for their intended purpose;

- protection of the child from information, propaganda and agitation that harm the health, moral and spiritual development, which is realized by taking measures, including protection from national, social intolerance, from advertising of alcoholic products and tobacco products, from social propaganda, racial, national and religious inequality, from the distribution of printed materials, audio and video products that promote violence and cruelty, pornography, drug addiction, substance abuse, anti-social behavior, etc.;

- protection of the rights of children in difficult life situations, which is carried

out through social rehabilitation, judicial protection of rights, extrajudicial procedures, taking into account the priority of personal and social well-being of the child, age and social status of the minor.

It is defined that the term «protection of the rights of the child in the information environment» is a comprehensive system of measures used to ensure the free and proper realization of subjective rights of the child, and includes judicial protection, legislative, economic, organizational, technical and other means and measures. also self-protection of all civil rights of the child, including information.

It is concluded that the change of children's rights in the information environment can occur as follows: 1) by increasing their volume, by expanding the range of objects displayed in this category, while accompanied by a decrease in its content, reducing the number of features that make up its definition; 2) by reducing their volume, which increases their content and causes the addition of definitions with new features. These two main ways of transforming rights in the information environment within the formal logic are interrelated and may periodically change each other or dominate at a certain stage of development (eg, computer development; improvement of information and telecommunication technologies; research of information theory).

It is emphasized that the characteristic features of the information environment and relations that exist there are increased relevance, complexity, uncertain state of the subject composition, high speed of change and updating of information processing and transmission technologies, difficulties in fixing legal facts, heterogeneity of legal regulation. Legal support of children's rights in the information environment depends on a set of target settings and guidelines of science, which determine the theoretical foundations of progressive influence on the information sphere. The formation of children's rights in the information environment cannot be carried out outside the legal principles, which should be understood as standards that determine the activities of public authorities in relation to children's rights in the information environment. In addition to the value guideline, the principles of forming children's rights in the information environment should be used to fill legislative

gaps, as well as an aid in improving legislation and identifying areas for development.

The state of ensuring the child's right to security and privacy in social networks is described. The media space as a sphere of violation of children's rights is analyzed. Potential threats to children's rights in the information environment have been identified. The directions of improvement of administrative and legal provision of children's rights in the information environment in the context of international standards are outlined.

Key words: children's rights, information environment, principles of formation of children's rights, public authorities, administrative and legal support, protection of public morals, social networks, media space, information technologies, information threats.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Нестеренко А. О. Адміністративно-правова протидія кібербулінгу стосовно дітей. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2019. № 911. Вип. 21. С. 170–175.
2. Бортник Н. П., Сірант М. М., Нестеренко А. О. Зарубіжний досвід організації та діяльності органів виконавчої влади. *Європейські перспективи*. 2020. № 1. С. 220–224.
3. Нестеренко А. О. Основні принципи формування прав дітей в інформаційному середовищі. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2020. № 2. Vol. 2. P. 102–108. (*Country: Slovakia*)
4. Нестеренко А. О. Механізми забезпечення прав дітей в інформаційному середовищі. *Наше право*. 2020. № 3. С. 65–71.
5. Нестеренко А. О. Особливості адміністративно-правового захисту суспільної моралі у контексті забезпечення прав дитини в інформаційному середовищі. *Європейські перспективи*. 2020. № 3. С. 62–68.

6. Нестеренко А. О. Окремі аспекти забезпечення прав дитини у інформаційному середовищі. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2020. Т. 7, № 3(27). С. 153–157.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Нестеренко А. О., Бігоцька Д. Р. Безпека національних інтересів в інформаційній сфері. *IT-право: проблеми та перспективи розвитку в Україні: збірник матеріалів II-ї Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 17 листопада 2017 р.)*. 2017. С. 133–136.

8. Нестеренко А. О., Бортник Н. П. Демографічний потенціал України: конституційно-правові засади формування. *Теорія і практика конституціоналізму: український та зарубіжний досвід: збірник матеріалів учасників Четвертої Всеукраїнської науково-практичної конференції (27 квітня 2018 року)*. 2018. С. 96–99.

9. Нестеренко А. О. Правові засади застосування медіації для подолання дитячих конфліктів у освітніх закладах. *Медіація – альтернативний спосіб вирішення спорів: питання теорії і практики: збірник тез заочної науково-практичної конференції (Львів, 5 жовтня 2018 р.)*. 2018. С. 65–68.

10. Нестеренко А. О. Адміністративно-правові засади забезпечення безпеки дітей в Інтернеті. *Адміністративне право і процес: проблеми та перспективи розвитку: збірник тез Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції (Львів, 19 квітня 2019 р.)*. 2019. С. 104–106.

11. Нестеренко А. О. Безпека дітей в Інтернет-просторі. *Права людини та національна безпека: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 10 грудня 2019 р.)*. 2019. С. 170–173.